

Kültürel Turizmin Kümelenme Potansiyeli: Aksaray Örneği

Himmet KARADAL ¹

Gürsel GÜNDOĞDU ²

¹ Aksaray Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, AKSARAY

² Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Kültür ve Turizm Uzmanı.

Özet

Kırsal turizm, sürdürülebilirlik anlayışına uyum sağlayabilme özelliğine sahip olan bir turizm türüdür. Bununla birlikte, kırsal turizmin doğal ve kültürel mirasın korunmasında ve dünyaya tanıtılmasında da önemli bir işlevi bulunmaktadır. Kırsal turizmin kullandığı kaynaklar doğal ve kültürel olmak üzere ikiye ayrılabilir. Bu kaynaklardan en önemlisi şüphesiz kültürel öğelerdir. Aksaray, kırsal karakterini büyük ölçüde sürdüren bir yerleşim merkezidir. Başta Ihlara ve Manastır Vadisi olmak üzere, termal ve arkeolojik alanları bakımından turizm açısından gelişim potansiyeli yüksek olan kültürel değerlere sahiptir. Bu çalışmada Aksaray'ın kültürel turizm açısından kümelenme potansiyelinin analiz edilmesidir.

Anahtar sözcükler: Stratejik yönetim, kümelenme, kırsal turizm, kültürel turizm ve Aksaray.

Cluster Potential of Cultural Tourism: The Case of Aksaray

Özet

Rural tourism is a type of tourism which is capable of adapting to the understanding of sustainability. Besides that, the rural tourism has an important function on the promotion and protection of natural and cultural heritage. Natural sources of rural tourism can be divided into two as natural and cultural resources. The most important one among these sources is absolutely cultural items. Aksaray is a settlement maintaining its rural characteristic features. Aksaray has a high potential for tourism development in terms of thermal and archaeological sites of cultural values especially like Ihlara Valley and Monastery Valley. In this study, cluster potential of Aksaray is analyzed in terms of cultural tourism.

Key Words: Strategic management, cluster, rural tourism, culturel tourism and Aksaray.

GİRİŞ

Özellikle 2000'li yıllar sonrasında kitle turizmi yerine sürdürülebilir turizm ve çevre duyarlı turizm yaklaşımlarına ve bu yönde uygulamalara daha çok rastlanmaktadır. Kırsal turizm hem çevre koruma hem de yerel farkındalığın artırılmasında önemli bir ekonomik faaliyet olarak hızla dünyada ve ülkemizde gelişmektedir.

Bu çalışmada, Aksaray ili özelinde kırsal turizmin geliştirilmesinde kültürel öğelerin yeri ve kültürel turizmin kümelenme potansiyeli analiz edilmektedir. Bu çerçevede ilk olarak, Aksaray ili Ekonomik Kalkınma Planı Çalışması genel olarak özetlenecektir. İkinci kısımda, kırsal turizm kavramı, kırsal turizmin dünyadaki, ülkemizdeki ve Aksaray'daki durumu genel olarak ele alınmaktadır. Üçüncü kısımda ise, kültür turizminin dünyadaki, ülkemizdeki ve Aksaray'daki durumu genel olarak analiz edilmektedir. Dördüncü kısımda SWOT analizi sonuçlarına yer verilmektedir.

1. Aksaray İli Ekonomik Kalkınma Planı

Aksaray ili Ekonomik Kalkınma Planı hazırlık çalışmaları, Aksaray Valiliğinin öncülüğünde; Aksaray Belediyesi ve Aksaray Sanayi ve Ticaret Odasının destekleriyle 2009 yılında başlatılan bir araştırmadır. Bu çalışma kapsamında, Aksaray için bir gelişme modeli oluşturmak üzere il gelişme planı hazırlanmıştır. Bu amaçla ilin içinde bulunduğu bölgenin özellikleri dikkate alınarak;

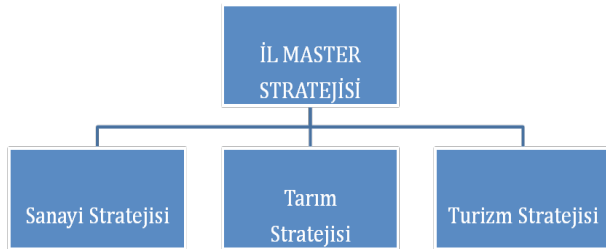
- (i) İl kalkınma vizyonu geliştirilmiş,
- (ii) İl ekonomisinin motor güçlerinin neler olduğunu ve bu bağlamda il kalkınmasının nelere bağlı olduğu tespit edilmiş,
- (iii) İl kalkınma stratejisi geliştirilmiş,
- (iv) İl kalkınmasını hızlandıracak mikro proje fikirleri üretilmiş,
- (v) Projelerin uygulanmasını kolaylaştıracak ortak çalışma zemini oluşturulmuştur.

Yerel düzeyde kalkınma çalışmalarında temel amaç;

- Mevcut üretim sürecinin değişen pazar koşullarını dikkate alarak desteklemek,
- Gelir getirici ve istihdam yaratıcı faaliyetlerin yerel düzeyde yaygınlaşarak örgütlenmesi,
- Alt yapıların iyileştirilerek yerel kalkınmanın uygulanacağı ilde farklı sektörlerdeki üreticilerin pazarla olan ilişkilerinin geliştirilmesi,
- Böylece diğer önlemleri de alarak halkın refah seviyesinin yükseltilmesidir.

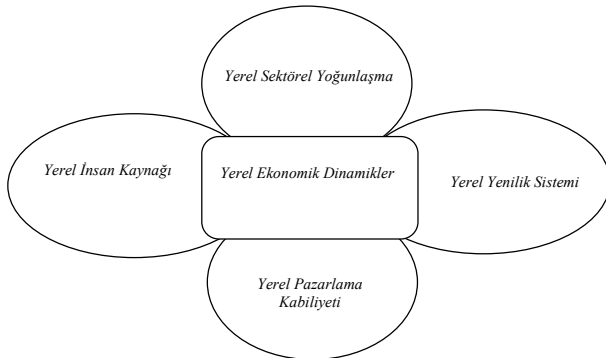
Aksaray ilinde yapılan bu yerel kalkınma çalışmasıyla; ilin mevcut ekonomik, sosyo-kültürel profili ortaya konulmuş, gelişme dinamikleri araştırılmış; tarım, sanayi ve turizm alanında faaliyet gösteren işletmelerin yerel ekonomik kalkınmadaki rolleri incelenmiş, ilin kısa-orta ve uzun vadede kalkınma stratejileri ortaya konulmuştur. İl kalkınma planını geliştirebilmek için sanayi, tarım ve turizm olmak üzere üç sektörde odaklanılarak çalışmalar yapılmıştır (Barca ve Diğerleri, 2011).

Bu sektörlerde yapılan araştırmalar sonucunda, her bir sektör için ayrı ayrı stratejiler geliştirilmiştir. Söz konusu sektörel stratejiler de ilin uzun vadeli vizyonunu yansıtan ve kendi içerisinde entegre bir şekilde ele alınmasını sağlayan bir İl Master Stratejisi çerçevesinde geliştirilmiştir. Master Strateji, ilin genel tercihlerini, vizyonunu ve başarı dayanaklarının ne olacağını ifade eden genel bir perspektifi yansıtmaktadır. Sektörel stratejiler ve il master stratejisi arasındaki ilişki şöyle gösterilebilir:

Şekil 1: Sektörel Stratejiler İle İl Master Stratejisi Arasındaki İlişki

Master plan çerçevesinde sanayi, tarım ve turizm stratejilerini geliştirmek için araştırmaya konu edilen temel yerel dinamikler ise aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

Şekil 2: Aksaray İli Yerel Kalkınma Modeli

Bu dinamikler, bir ilin sanayi, tarım ve turizm sektörlerinin genişlemesi, beslenmesi ve ilerlemesi için temel dayanakları oluşturmaktadır. Dolayısıyla, bu ekonomik dinamiklerin, söz konusu üç sektörün bölgesel, ulusal ve uluslar arası düzeydeki "rekabet gücünü" belirleyebilmek amacıyla çalışma kapsamında analiz edilmiştir. Bu çerçevede, her üç sektör özelinde literatür taranmış, anketler yapılmış, yüz yüze görüşmeler uygulanmış ve küme analizi gerçekleştirilmiştir.

Çalışma sonucunda, üç çalışma elde edilmiştir. Bunlar;

- i) Aksaray İli Ekonomik Kalkınma Araştırma Raporu,
- ii) Aksaray İli Ekonomik Kalkınma Stratejik Planı ve
- iii) Proje Önerileri Raporudur.

Bu çalışmada, Aksaray ilinde turizm sektörü özelinde yapılan değerlendirme kapsamında kültür turizmi ve kırsal turizm yaklaşımları ele alınarak her ikisinin de nasıl bir strateji ile ele alındığı ilerleyen bölümlerde değerlendirilecektir.

2. Kırsal Turizm

Sanayileşmenin getirdiği çevre sorunları günümüz insanının çevreye daha duyarlı hale gelmesini sağlamıştır. Çevre bilincinin gelişmesi; eğitim, görsel ya da yazılı basın yoluyla veya seyahat edilen farklı yerlerdeki doğal ve insan yapımı çevrenin birbirleriyle karşılaştırılması ile olmaktadır. Turistler seyahat ederlerken ulusal parkları, dünya mirasına dâhil edilen yerleri, çeşitli koruma alanlarını, hayvanat bahçelerini, botanik bahçelerini, düzenlenmiş doğal alanları ve kent ortamını görebilirler. Turistler doğa ile iç içe olma olanağı bulurken çevre sorunları ile karşılaşmaktadır (Gössling, 2002:297).

Tarihsel süreç içerisinde de kırsal turizm sanayileşmenin yıkıcı etkilerinin gün yüzüne çıktığı 19. yüzyılda kentleşme ve sanayileşmeye bir tepki olarak başlamıştır. Yeni kurulan demiryolları çok sayıda turistik tüketiciyi kırsal alanlara taşımıştır (Eraslan ve Şelli, 2006:628). Ancak günümüzde kırsal turizm farklı bir yapıdadır. Kırsal turizme katılan turistik tüketicilerin sayısı artmakta, kırsal turizm farklı niteliklere sahip kırsal bölgelerde gelişmektedir.

Kırsal turizm, basit şekilde kırsal alanda gelişen turizm olarak tanımlanabilir. Geniş bir tanımla, kırsal turizm çiftçiler ve kırsal kesimde yaşayan halk tarafından gelirlerini artırmak üzere turistik tüketicilere sunulan faaliyetleri, hizmetleri ve olanakları içermektedir. Bu tanıma göre kırsal turizm yalnızca çiftlik turizmini ya da tarımsal turizmi değil, özel ilgi turizmi dahil birçok turizm aktivitesini kapsamaktadır (Ratz ve Pucko, 1998).

Kırsal turizmin gerçekleştirilmesinde tarımsal değerler veya doğal değerler tek başına belirleyici değildir. Çünkü her bir yerleşimi diğerinden farklılaştıran özellikler bulunmaktadır. Ancak yine de kırsal turizm faaliyeti içerisinde yer alacak yerleşimlerin ortak özellikleri, "nüfus yoğunluğunun düşüklüğü" ve "kent kültüründen farklılaşan yapısal özellikleri" olmaktadır.

2.1. Kırsal Turizmin Dünyadaki Pazar Durumu

Birçok olumlu etkilerinden dolayı, turizmde gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde, var olan turizm türlerinin alternatifi ya da tamamlayıcısı olarak, önemi her geçen gün daha iyi anlaşılmaktadır. Türkiye’de de kırsal turizm, sayısız yararları göz önüne alındığında ülkemiz turizmüne büyük destek verebilir. Başta, turizmin yıl içinde belirli aylardaki yoğunluğunun azaltılmasında etkisi olabilir ve turizmin ülke coğrafyasındaki eşitsiz dağılımını gidermeye katkısı bulunabilir. Öte yandan değişik ve bilinçli turist gruplarından talep alınarak pazarımızın genişlemesi sağlayabilir. Kırsal turizm diğer turizm türleriyle kolay entegre olabilmektedir. Bu turizm şekli, sürdürülebilir turizm anlayışı ile uyumlu bir turizm türüdür. Kırsal turizmin doğal ve kültürel mirasımızın korunmasında ve dünyaya tanıtılmasında önemli bir işlevi vardır (Soykan, 2003).

Avrupa’ya ait bazı istatistikler, denizle bütünleşmiş tatil tiplerinden daha aktif ve otantik tatillere yönlendiğini göstermektedir. Sözgelimi 1990 yılı verilerine göre Avrupalıların % 10’u tatillerinde köyleri tercih etmiştir (Oral ve Başarır, 1995). Ülke bazına inildiğinde ise kırların tercihi bazı ülkelerde geçmiş yıllarda bile çok daha yüksek oranlara ulaşmıştır. Fransa bu ülkelerden biridir ve 1965’lerde tatillerini kırlarda geçirenlerin oranı %17’dir (Farcy et Gunzbourg, 1967). Son yıllara ait rakamlarda ise Fransızların %53 ünün tatillerinde kırlara gittiği, bunların içinden %19 unun büyük tatillerini buralarda geçirdiği %34 ünün de kısa tatillerinde (hafta sonu 1-2 gün) kırları kullandığı ortaya çıkmıştır (Espaces Rural et Foret, 2000).

2.2. Kırsal Turizmin Türkiye’deki Pazar Durumu

Sürdürülebilirlik felsefesine yönelik en uygun seçenek olarak kırsal turizm faaliyetleri ön plana çıkmaktadır. Ülkemiz de bu konuda önemli fırsatlara sahiptir. Ülkemizde kıyılarımızda oluşturulan turizm aktiviteleri ve buna bağlı olarak içinde deniz-güneş-kum kavramının pazarlandığı turizmimiz belli bir doyum noktasına ulaşmıştır. Kıyılarımızdaki bazı yerleşimlerin de coğrafi olarak kıyılardan daha içerlerde konumlanmış olması turistik aktivitelere katılımlarını engellemektedir. Bu yerleşimlerin turizm aktivitesi içinde yer alması, hem iç turizmimizi geliştirecek hem de ülkemizi ziyaret eden turistlerin bu bölgelere çekilerek daha kompleks bir turizm hareketi oluşturmasını sağlayacaktır. Böylece, geleneksel yaşam tarzının ve kültürün tanıtılması açısından da ülkemiz önem kazanacaktır.

Kıyılarımızın hemen gerisinde tarımsal üretim açısından geniş bir çeşitlilik gösteren alanlar yer almaktadır. Bu alanlarda kırsal turizmin geliştirilmesi hem varolan tarımsal üretimin desteklenmesini hem de gelirin artmasını sağlayacaktır.

Kırsal turizmin daha özel ve bireysel arayışlar içinde olan kitleyi hedef seçmesi, hitap etmesi nedeniyle, kültür ve çevre değerlerine ilgi duyan turist grupları ile

kırsal turizm destinasyonu olarak bilinen pazarlar, kitle turizminin eğilimlerindeki değişikliklerden ya da kitle turizm pazarının gösterdiği değişimlerden veya sahip olduğu dezavantajlardan daha az etkilenmektedir.

Ayrıca ekonomik kalkınma açısından sürdürülebilir bir yaklaşımı temsil etmektedir. Kırsal turizm yöresel ekonominin mekânsal gelişiminde ve turizmin faydalarının daha az gelişmiş bölgelere yayılması ve etki etmesi anlamında önemli bir rol oynamaktadır.

Kırsal turizm konaklama, tesisi öncelikleri, faaliyetler, enformasyon öncelikleri, yönlendirme ve tüketici koruma standartlarının uyumlaştırılması anlamında fırsat meydana getirmektedir. Bu kapsamda önerilebilecek teşvikler ve imkânlar standartların nicelik ve nitelik açısından yükseltilmesine yol açacaktır. Özellikle tur operatörleri ve acenteleri bağlamında minimum standardı yakalamak ve sürdürmek çok önemlidir.

Ülkemizde kırsal turizmin yaygınlaştırılmasıyla, yeni tip turistlerin geleceği bilinmelidir. Kırsal turizmi kendi ülkelerinde tanıyan Avrupalı için Türkiye, bu açıdan hemen hemen hiç bilinmeyen bir ülkedir. Bu nitelikli turist potansiyelini ülkemize yönlendirmek, yeni turist pazarlarının doğması ve turist sayısının artışı anlamına gelir. Böylece ülkemizin turist profilini ve pazarını çeşitlendirmede kırsal turizmin önemi açıkça belli olacaktır.

Türkiye’nin kırsal alanları, Avrupa’ya özellikle Akdeniz ülkelerine pek yabancı olmasa da, kırsal kültürümüz onlara göre çok farklıdır. Kültürel yayılma neticesinde konut mimarisi başta olmak üzere, dil, yemek, müzik, giyim-kuşam vb. konularda geçişler olabildiğinden benzerlikleri yakalamak da mümkündür. Balkan ülkeleri ile söz konusu benzerlikler en üst düzeydedir. Bütün bunları turizm potansiyelinden kırsal turizm anlayışıyla turiste aktarmak, günümüzde kültürleri birbirine yakınlaştıracığından, yeni turist pazarları oluşturmak zor olmayacaktır. Ayrıca Türkiye ile hiçbir coğrafi benzerliği ve tarihsel-kültürel bağı olmayan yabancı ülkeler için de Türkiye, onlara göre egzotik bir ülkedir ve bu turizmimiz için büyük bir avantajdır. Fethiye’de Pastoral Vadi adında kırsal turizm alanında faaliyet gösteren bir tesise gelen ziyaretçiler hem bu tesis etrafında kırsal turizm işlerinde gönüllü bir şekilde çalışmakta hem de gecelik 75 TL konaklama ücreti ödemektedirler.

Ancak ülkemiz kırsal turizm açısından büyük bir potansiyele sahip olmasına rağmen belirli sorunları da içerisinde barındırmaktadır. Türkiye’de kırsal turizmdeki en önemli sorunlardan biri yöresel kültürel motiflerin bu etkinlikler içine girememesidir. Yöresel eğlenceler, yemekler, el işleri, v.b. gibi etkinlikler de kırsal turizm kapsamına alındığında kalış süresi ve keyif artacak böylece seyahatin tekrarı da gerçekleşecektir. Şanlıurfa’da yapılan sıra geceleri gerek kent içindeki gerekse kırsaldaki turiste bir akşamını dolu dolu geçirtmektedir.

2.3. Aksaray'daki Pazar Durumu

Çalışma kapsamında, Aksaray ili içerisinde kırsal turizmin temel hammaddesi olarak kabul edebileceğimiz tarım ve hayvancılık sektörü incelenmiştir. Aksaray'ın kırsal turizm açısından tarım ve hayvancılığa dayanan sosyo-ekonomik yapısıyla avantajlı bir konuma sahip olduğu görülmüştür. Faal nüfusun % 70'i tarım ve hayvancılıktan geçimini sağlamaktadır. Aksaray ili tarım alanlarında hububat, baklagiller, endüstriyel bitkiler, yumrulu bitkiler, meyve ve sebze yetiştirilmektedir.

Aksaray ili ve yakın çevresinin geneline bakıldığında tarım bölgesi olduğu gerçeği arazi kullanımında da görülmektedir. Bölgenin yaklaşık %52'si tarım alanı olarak kullanılmaktadır. Tarıma elverişli arazilerin %86'sında kuru, %14'ünde sulu tarım yapılmaktadır. Diğer önemli bir alan ise alanın %29,8' ini oluşturan çayır ve meradır. Özellikle Niğde ve Aksaray illerinde bu oran daha yüksektir.

Bu çerçevede Aksaray İli'ni kırsal turizm açısından önemli kılan temel faktör nüfusun kırsal karakterinin büyük oranda sürüyor olmasıdır. Ayrıca bu oran aşağıdaki bölümde gösterileceği üzere oran olarak Türkiye ortalamasından yüksektir. Bir başka güçlü yanı ise Aksaray'ın taşıdığı bölgesel olanaklardır. Aksaray hem transit geçiş bölgesinde bir kavşak nokta üzerinde hem de turizm odak noktalarına yakın bir konumda bulunmasıdır.

Arazi hayvancılık açısından da oldukça elverişlidir. Çok sayıda besi çiftliği bulunmaktadır. Aksaray'da hayvancılık diğer çevre illerde olduğu gibi bitkisel üretimle birlikte yapılmakta, hayvansal üretimde ihtisaslaşmış işletmelerin büyüklüğü sektörün %25'ine karşılık gelmektedir. Kırsal ekonomik yapıda ihtisaslaşma düzeyi düşük ve geleneksel üretim yapısı ağırlıklı olmasına rağmen Aksaray, çevre illeri arasında büyükbaş hayvan varlığı bakımından önemli bir yer işgal etmekte, kültür ve melez sığır varlığı Türkiye ortalamasının üstünde (% 80), yerli sığır varlığı ise Türkiye ortalamasının (% 20) altında bulunmaktadır.

Aksaray'ın 2000 yılı sayım sonuçlarına göre toplam nüfusu 396.084 kişi olup; bunun 200.216 (% 50.54) kişisi kent nüfusu, 195.868 (% 49.46) kişisi de kır nüfusedir. Türkiye geneli kentleşme oranının %64.90 ve İç Anadolu bölgesinin kentleşme oranının %69.25 olduğu düşünülürse Aksaray ilinin kentleşme oranında hem ülke geneli hem de içinde bulunduğu İç Anadolu Bölgesi'nden geride olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle Aksaray İli'nin kırsal karakterini diğer illerle kıyaslandığında büyük oranda hala sürdürmektedir.

Aksaray ilinde 2000 yılı verilerine göre sektörel dağılım ise şöyledir; tarım 110.668 kişi ve %70'lik oranla birinci sırada yer almaktadır. Kısaca ilin bir tarım kenti olduğu açıktır. İkinci sırada %20.40'lık oran ile hizmetler sektörü gelmektedir. Sırasıyla sanayi sektörü %5.7 ile üçüncü sırada, inşaat sektörü %3.9 ile son sıradadır. 1990 ile 2000 yıllarını karşılaştığımızda

hizmetler sektörünün dışındaki tüm sektörlerde düşüş gözlenmektedir.

Aksaray İli geniş ve verimli bir ovaya sahiptir. Arazi yapısı itibari ile tarıma elverişli topraklara sahip olması açısından iyi konumdadır. Tarım arazilerinin hububat, baklagiller, yem bitkileri, sanayi bitkileri yetiştirilmesine elverişli olması nedeniyle yöre halkının ekonomik durumu tarıma bağlıdır.

Aksaray'da il nüfusunun büyük bir kesimi tarım ve hayvancılıkla geçimini temin etmektedir. İldeki toplam çiftçi ailesi 37.500 dolayındadır. Aksaray'da tarım yapılabilir arazilerin toplamının 425.942 hektar olduğu göz önüne alınırsa, aile başına yaklaşık olarak 11.4 hektar tarım arazisi düşmektedir. Çiftçi ailelerinin %97'si hem tarım ve hem de hayvancılık, kalan %3'ü ise sadece hayvancılık yapmaktadır. Tarım ve hayvancılık aile tipi küçük işletmelerde yapılmaktadır.

Tarımda kullanılan araziler, ilin toplam arazisinin % 56'sını meydana getirmekte ve çoğunluğunda tarla tarımı yapılmaktadır. Tarla tarımı yapılan tarım arazisi alanı 412.199 hektardır. Bu değer tarım alanlarının %97'sine karşılık gelmektedir. Tarım arazilerinin kullanım amacı bakımından tarla tarımından sonra sırasıyla, bağcılık, meyvecilik ve sebzeçilik arazileri yer almaktadır. Aksaray'da tarım arazilerinin kullanım amacına göre dağılımı aşağıda verilmiştir. Aksaray'da üretilen tarım ürünleri; buğday, arpa, çavdar, nohut, fasulye, yeşil mercimek, yem bitkileri, şeker pancarı, ayçiçeği, soğan, patates, domates, biber, elma, ceviz ve üzumdür. Tarla bitkilerinden buğday ve arpa, baklagillerden nohut, endüstriyel bitkilerden şeker pancarı, yumru bitkilerden patates, meyvelerden üzüm ve elma, Aksaray'da en çok üretilen tarım ürünleridir. Aksaray'da tarım ürünleri çeşitlilik arz etmekte ve üretim miktarları da tarım arazisi olarak kullanılan arazilerin geniş ve verimli olması nedeniyle yüksektir.

Aksaray ilinin sosyo-ekonomik yapısının büyük oranda tarım ve hayvancılığa dayanması ve Aksaray İli'nde kırsal nüfusun hala ağırlıklı devam etmesi Agro-Turizmin bu ilde geliştirilebilmesinin önündeki en büyük dayanaktır. Aksaray ili'nin zengin tarihi ve arkeolojik mirası ve doğal güzellikleri ile bir arada düşünüldüğünde tarım ve hayvancılık üretiminin diğer ilçelere göre öne çıktığı Eskil, Ağaçoören ve Ortaköy Agro-Turizmin geliştirilebileceği ilçeler olarak ortaya çıkmıştır. Ancak köy bazında daha detaylı araştırmalardan sonra, diğer doğal ve sosyal veriler bir arada düşünülerek Agro-Turizmin geliştirileceği yerler tespit edilmelidir.

Bununla birlikte gelir seviyesinin ve eğitim seviyesinin düşük olması Agro-turizmin gelişmesinin önündeki en büyük engellerden birisidir. Aksaray ilindeki köylerin birçoğu yoğun turizm aktivitelerinin yaşandığı bir yer olmayıp, bu tür köylünün yaşam ortamına yoğun katılım üzerine kurulu olan agro-turizmden faydalanacak turist tipi için genel itibari ile Aksaray ili kırsal kesiminde yaşayan vatandaşların hazırlıklı olmadıkları açıktır.

Ayrıca böyle bir turizm çeşidi hakkında köylülerin birçoğunun hiçbir bilgisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu tür bir turizmin geliştirilebilmesi için öncelikle sosyal, fiziki ve ekonomik açıdan en uygun köylerin seçilmesi ve o yöreden başlanması büyük önem arz etmektedir. **Ayrıca Orta Anadolu coğrafyasında bu tür bir turizmde gelişmiş veya gelişme potansiyeli olan fazlaca il bulunmamaktadır. Sadece Nevşehir ili içerisinde bu tür ufak çiftlik denemeleri yapılmaktadır. Ancak bu turizm türü içerisinde akılcı bir strateji ile hedeflerini gerçekçi ve geniş kitleler tarafından kabul edilebilir şekilde tespit edip uygulayan ilin sektörün öncüsü konumuna yükseleceği açıktır.**

3. Kültür Turizmi

Kültür turizmine yönelik tanımlar genel olarak *kültür* tanımı ekseninde gelişmekte ve anlam kazanmaktadır. Kültür turizminin kapsamı, kültürel faaliyetlere ve kültür sanayine ilişkin tanımlamalara bağlı olarak genişlemekte veya daralabilmektedir. Dünya turizm örgütünün sınırlı kültür turizmi tanımı, insanların şehir turları, sanat gezileri, festival ve diğer kültürel etkinlik ziyaretleri, tarihi eser gezileri gibi kültürel motivasyonlarla yaptıkları hareketleri bu çerçevede değerlendirmektedir. Kültür turizmi insanoğlunun geçmişten bugüne kadar biriktirdiği mekânların, geleneklerin, sanat formlarının, kutlamaların, deneyimlerin tümünün turizm olgusu içinde sunumudur. Kültür turizmi için gelen insanlar aslında modern yaşam değil bölgenin insanlarını, geçmişte uygarlıkların katman katman oluşturduğu mekânları, bu mekânların üzerinde oluşturulan yaşam biçimlerini, gelenekleri görenekleri deneyim etmeye gelirler.

Kültür turizmini oluşturan esas 'kültürel miras'tır. Günümüzde kültürel miras kavramı giderek, sanat dışı faaliyet alanları da dâhil olmak üzere, yeni varlık ve faaliyet kategorilerini de kapsayacak şekilde genişlemiştir. UNESCO, kültürel mirası, her türlü tarihi anıt ile geleneksel ve popüler kültürü ya da halk kültürünü ve sanat dışı faaliyetleri de kucaklayan somut ve somut olmayan kültürel miras olmak üzere çeşitlendirmiştir. Bunlar arasında sözlü gelenek, töreler, diller, müzik, halk oyunları, törenler, festivaller, geleneksel tıp ve eczacılık, mutfak ve yemek gelenekleri, endüstriyel miras gibi kültürel öğeler ile kültürel miras alanları, tarihi kentler, kültürel peyzajlar, taşınır kültürel miras, aletler ve yaşam alanları gibi, kültürün maddi yanlarıyla ilişkili her türlü kültür öğesi sayılabilir.

Kültür turizminin ayrılmaz bir parçası da tarih turizmidir. Tarih bilimi diğer bilim dallarından farklı olarak birçok insanın günlük yaşamının içerisinde ve ilgi alanındadır. Bu ilgi her geçen gün artmaktadır. Bu ilgiye bağlı olarak bu insanların tarih konusundaki amatör ya da profesyonel uğraşısı turizm sektörünün ilgi alanına girmiş ve tarih turizmi oluşmuştur. İnsanların tarihi bir mekân ya da olaya ilişkin bilgi edinmek, hissetmek, anmak gibi duygularla bir yerden başka bir yere seyahat

etmeleri ve ilgili mekânda konaklamaları, harcamalarda bulunmaları tarih turizmini oluşturmaktadır.

3.1. Kültür Turizminin Dünyadaki Pazar Durumu

Son elli yılda uluslararası düzeyde turizm pazarında ağırlıklı olarak gelişen üç turizm türü vardır: Bunlardan ilki "*kitle turizmi*", ikincisi hızla büyümekte olan sanata, kültürel mirasa ve kültürel aktivitelere özel ilgisi olan turiste hitab eden "*kültür turizmi*", üçüncüsü ise doğal yaşamla iç içe olmak isteyen turistlerin tercih ettiği *eko-turizm*dir. Bu üç turizm türünün kombinasyonu teknoloji, servis ve kaliteli hizmet ile desteklendiğinde destinasyonların tüm yıl boyunca dolu olması ve turistlerin daha eğlenceli bir tatil geçireceği şüphesizdir.

Kültür turizmi seyahat sanayinin en hızlı gelişen sektörüdür ve bu turizm için gelen turist, diğer turistlerden günde 62 dolar, her ziyarette 200 dolar fazla harcama yapmaktadır. Ayrıca kültür turizmi için gelenler ziyaretleri esnasında birden fazla destinasyonu ziyaret etmektedirler ve bu turizm türünü seçenlerin büyük bir kısmı yüksek gelir seviyesindedir. Kültür turizmi sektörü başlangıçta çok yatırım isteyen ancak zamanla diğer turizm türlerinden çok daha fazla getirisi olan bir türdür.

Günümüzde turizm harcamalarında kültür odaklı turistik faaliyetlerin artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Örneğin Avrupa Komisyonu tarafından yürütülen bir araştırma, AB genelindeki turizm varış noktalarının %30'unun, sahip olduğu kültürel miras nedeniyle tercih edildiğini göstermektedir (Bellini vd, 2007). Eğer söz konusu tercih nedenlerine kültürel etkinlikler ve festivaller eklenecek olursa, bu oranın %50 seviyesine yükseleceği tahmin edilmektedir (Klein, 2001). Europa Nostra (2006) adlı kültürel miras odaklı girişim, Avrupa'daki turistik aktivitelerin %50'sinin kültürel mirasa yönelik gezi ve ziyaretlerden kaynaklandığını iddia etmektedir.

Kültür turizminin bir alt bileşeni olan tarih turizminin tüm dünyada meraklısı çok olmasına rağmen tek başına bu turizm türü için hareket eden turist kitlesi azdır. Tarih boyunca yaşanan savaflara sahne olan meydanlar, barış anlaşması yapılan saraylar veya mekânlar, bir idamin yapıldığı alan, toplama kampları v.b. alanlar bu turizmin yapıldığı mekânlar arasındadır. Bununla birlikte, bu turizm türü diğer turizm türlerini bütünlük niteliktedir. Örneğin, kitle turizmine, kültür turizmine, kırsal turizme veya doğa turizmine katılan ziyaretçiler belli bir zaman diliminde de bu turizme vakit ayırmaktadırlar. Bu nedenle, yalnızca bu alana özgü bir turizm geliri çok fazla değildir.

3.2. Kültür Turizminin Türkiye'deki Pazar Durumu

Ülkemizin kültür miras konusunda zenginliği tartışılmaz. Topraklarımızda pek çok uygarlık ve kültür yaşamış ve yeni kuşaklara paha biçilmez değerde

bir miras bırakmıştır. Ancak henüz koruma bilincinin oturmaması ve koruma projelerinin yüksek maliyet gerektirmesi sebebiyle kültür varlıklarımız ciddi tehdit altındadırlar. Sit alanları her ne kadar koruma statüsüne alınmış yerler olsa da gerçek anlamda korunamamaktadır. Yeni yapılaşmalar tarihi doku ile uyumsuz gelişmekte ve tarihi dokuyu bozmaktadır.

Kültürel miras, bir üretim faaliyeti olarak ekonomik bir öneme sahiptir. Ülkemizde böylesine kültür değerlerinin varlığı, önemli bir kalkınma fırsatı meydana getirmektedir. Bu değerlerin varlığı, bölgede turizm yoluyla genel kalkınmayı artırma stratejisinin önemli bir dayanağı olabilir. Kültürel mirasın geliştirilmesi konusunda ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde çeşitli idareler kadar kar amacı güden ve gütmeyen özel sektör kuruluşlarının da harekete geçirilmesi gerekmektedir; bu da yenilikçi ve pazara dönük bir plan ile sağlam ve etkili bir yönetim çerçevesinde mümkün olabilecektir.

Ülkemizde özellikle Kapadokya, Lidya, Antik Yunan, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlılardan kalan merkezler ile Cumhuriyetimiz açısından Çanakkale savaşlarının yapıldığı Gelibolu ve civarı, Başkomutanlık Meydan muharebesinin yapıldığı Afyon, Sakarya savaşının yapıldığı Polatlı ve civarı önemli kültür turizmi alanları arasında yer almaktadır.

3.3. Kültür Turizminin Aksaray'daki Pazar Durumu

Aksaray ili için yapılan küme analizi çalışmaları sonucunda, mevcut haliyle turizm sektöründe küme özelliği göstermeyen ancak küme olma potansiyeli taşıyan sektörlerden biri kültür turizmidir. Özellikle Aksaray kent merkezi, Ihlara ve Manastır Vadileri, Güzelyurt, Gülağaç kültür turizminin gelişmesi açısından küme olma kapasitesine sahip alanlardır. Kültür turizmi açısından ülkemizde en önemli küme özelliği gösteren alanlar İstanbul, Kapadokya, Antalya, Muğla, İzmir, Beypazarı, Safranbolu ve Bursa'dır.

Bu açıdan bakıldığında bölgesel ve yerel ölçekte yüksek kültür turizmi potansiyeli taşıyan Aksaray ili için bu potansiyelin ayrıntılı şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. Aksaray Kültür Turizmi İş Kümesi Analizi Porter (1990) tarafından geliştirilen "Elmas Modeli" çerçevesinde şehirdeki turizm firmaları, kamu kurum ve kuruluşları, Sivil Toplum Örgütleri, Üniversite ile diğer ilgili küme aktörlerini içine alan paydaşların doğrudan katılımı ile oluşturulmuştur. Bu çerçevede odak grup tartışmaları yapılarak öncelikle şehirde küme olma potansiyeli olan turizm sektöründe bulunan türler belirlenmiş ve bunlar arasında Aksaray için belirgin şekilde ortaya çıkan kültür turizminin niçin küme olabileceği üzerine tartışmalar yapılmıştır. Küme olma gerekçelerine ilişkin tartışmalar Elmas Modeli çerçevesinde sistematik bir şekilde yürütülmüştür. Aşağıda söz konusu odak grup tartışmaları sonucunda Aksaray kültür turizmi küme olma potansiyeli analiz sonuçları yer almaktadır.

Türkiye'de kültür turizmi açısından öne çıkan başlıca merkezler ayrıntılı olarak incelendiğinde, bu merkezlerin çok fazla turist çektiği için bir yan kol olarak geliştiği veya Dünya Miras Alanı dolayısı ile kendi potansiyelinin bir çekim merkezi yaratarak geliştiği görülmektedir. Özellikle, Antalya ve Muğla'da kültür turizmi açısından yukarıdaki tespit geçerli olmakla birlikte diğer merkezler içerdikleri Dünya Miras Alanları ve arkeolojik ve tarihi merkezlerle kendi başlarına turist çekme kapasitesi elde etmişlerdir.

Aksaray tarihi olarak Kapadokya olarak nitelenen bölgede yer almakta olup Kapadokya bölgesine gelen turların büyük bir bölümünün ziyaret ettiği önemli bir kültürel dokuya sahiptir. Ihlara ve Manastır Vadileri, Selime ve Güzelyurt kültür turlarının en önemli uğrak alanlarıdır.

Aksaray ili kültür varlığı açısından incelendiğinde zengin bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Aksaray'da toplam 54 adet arkeolojik sit alanı (Aşıklihöyük, Acmhöyük ve Güvercinkayası Höyük dışında kazı yapılan alan yok) 11 adet doğal sit alanı (4 adet Güzelyurt ilçesi içerisinde, 7 adet merkez ilçe içerisinde) 5 adet kentsel sit (3 adet Güzelyurt ilçesi içerisinde, 2 adet Merkez ilçe içerisinde) bulunmaktadır. Alan ölçeğinde ifade edilen bu kültürel değerler dışında tek yapı ölçeğinde de bir çok değere ev sahipliği yapan Aksaray ili içerisinde 184 adet tescilli bina (129 adet Güzelyurt ilçesi içerisinde, 55 adet Merkez ilçe içerisinde) 82 adet tescilli İslami yapı (55 adet Merkez İlçesi, 3 adet Eski İlçesi, 3 adet Gülağaç İlçesi, 5 adet Güzelyurt ilçesi, 6 adet Ortaköy İlçesi içerisinde) bulunmaktadır. Hıristiyanlık Dinine ait yapılar ise genel olarak Ihlara ve Manastır Vadileri içerisinde bulunmaktadır. Ayrıca İl içerisinde 10 adet Kervansaray ve 14 adet Yer altı Şehri bulunmaktadır.

Aksaray'da kültür turizmine hizmet eden 31 adet konaklama, 3 adet (2. sınıf lokanta) yeme-içme ve 4 adet (1 adet A, 3 adet B grubu) seyahat acentesi bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, Aksaray iline en yakın illerden olan Nevşehir'deki kültür turizmi kümesi ile birlikte Aksaray'da kültür turizminin markalaşarak bir iş koluna dönüşme potansiyelinden söz edilebilir.

4. Kümelenme Analizi

Aksaray ili kırsal karakterini büyük ölçüde koruyan bir coğrafyaya sahip bulunmaktadır. Aksaray'da geliştirilecek çevre duyarlı ve sürdürülebilir kırsal turizm faaliyetleri içinde hiç şüphesiz kırsal alanlar içinde yer alan soyut ve somut olmayan kültürel miras büyük bir rol oynamaktadır.

Aksaray ili tarihi ve coğrafi konumu itibarı ile kırsal ve kültür turizmi açısından oldukça önemli değerlere sahip olan ve bu değerleri arz edebilecek insan potansiyeline sahip bir kenttir. Aksaray ili Anadolu'da en eski yerleşimlerden başlayarak hemen hemen her kültür katmanına ait izlere rastlayabileceğimiz bir ildir. Aksaray ilinin içerisinde bulunduğu bölgeye ait olan bu

özellik aynı zamanda bölgesel ölçekte il için avantajlar ve dezavantajlar yaratmaktadır. Orta Anadolu'nun en eski neolitik yerleşmesine (Aşıklıhöyük) sahip olmasına rağmen, bu özellikli arkeolojik alan Konya, Çumra ovasında yer alan Çatalhöyük'ün gölgesinde kalmaktadır. Aynı şekilde Kapadokya bölgesinin inanç turizmi açısından en önemli bölgesi olan Ihlara Vadisi Nevşehir ilinin bölge içerisinde öncü rolünden ötürü, birçok kişi tarafından bu ilin sınırlarında sanılmakta ve tur organizasyonlarında Aksaray İli birçok zaman anılmamaktadır.

Ancak bu dezavantajlı durum esas itibari ile avantaja çevrilebilecek büyük bir potansiyeli içerisinde barındırmaktadır. Aksaray'ın aktif bir üye olarak Kapadokya Aksı içerisinde yer alması, yine inanç turizmi ekseninde Konya ve Kayseri gibi şehirlerle konumsal ve tematik ilişkisi Aksaray'ın şu an için dezavantaj gibi görünen ancak mantıklı bir planlama ile avantaja çevrilebilecek konumsal özellikleridir. Zaten hâlihazırda da bölgesi içerisinde konaklama tesisleri itibari ile hem sayısal olarak hem nitelik olarak Nevşehir ilinden sonra ikinci sırayı Aksaray ili almaktadır.

Ayrıca Orta Anadolu bölgesinde Beylikler döneminin en önemli beyliklerinden olan Karamanoğulları Beyliğinin hüküm sürdüğü bu bölge, İslam alimleri içerisinde bir çok önemli şahsiyetin yetiştiği veya fikirleri yaydığı bölge olması açısından da önemlidir.

Zaten gelen ziyaretçi profilinde de bu özelliği açık net olarak ortaya çıkmaktadır. Aksaray'ı ziyaret eden yabancı turist en çok Almanya'dan olurken, onu Lübnan takip etmektedir. Yine Suriyeli turistler Aksaray'ı ziyaret eden yabancı ilk on ülke arasında 7. sırada bulunmaktadır. Aksaray'ın İslam Dini açısından barındırdığı değerler inanç ve kültür turizmi açısından büyük bir potansiyeli içerisinde barındırmaktadır. Arap ve İslam dünyası ile son yıllarda gelişen ilişkilerimize bakıldığında da Türkiye'nin bu coğrafyadan büyük oranda turist çekeceği ve bu turistlerin büyük kısmının da inanç- kültür turizmi faaliyetlerinde bulunacağı tahmin edilmektedir.

Yine Hıristiyanlık Dininin yayıldığı ve kitleselleştiği ruhani bölgelere (Ihlara ve Manastır Vadileri, Yeraltı şehirleri) sahip olması sebebi ile hâlihazırda Hıristiyan dünyasından yoğun ziyaret alan Aksaray ilinin bu potansiyelinin daha da artacağı açıktır. Zaten bugün için Aksaray ilini ziyaret eden yabancı turistlerin başında Güney Koreli, Fransız ve İtalyan turistler başı çekmektedir.

Faktör Şartları Açısından Kümelene Analizi

Avantajlar

- Kapadokya bölgesi içinde yer almak,
- Ihlara ve Manastır Vadilerinin bulunması,
- İnanç turizmi açısından birçok eserin bulunması,
- Adana, Konya, Kayseri ve Ankara karayollarının kavşak noktasında bulunuyor olması,
- Kültür, şehir, kış, termal, v.b. turizm potansiyellerinin bulunması,

- Ahiler Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan Bölge Planının tamamlanmış olması,

Dezavantajlar

- Turizm konusunda meslek edindirme kursları ve hizmet içi eğitim seminerlerinin bulunmaması,
- Demiryolu eksikliği,
- Havaalanının bir saatlik uzaklıkta olması,
- Üniversite-turizm sektörü işbirliğinin yeterli bir noktada olmaması,
- Bölgesel, ulusal ve küresel ölçekte turizm sektörü anlamında kurulması gereken ilişki ağlarında yeterli bilgi ve vizyona sahip olamamak.

Talep Şartları Açısından Kümelene Analizi

Avantajlar

- Türkiye'nin ortasında yer alması,
- Türkiye'deki kamyon üretiminin yurtiçi talebi karşılamaya dönük olması,
- Otomotiv yan sanayinde yer alan firmaların Mercedes dışına da üretim yapma zorunluluğu,
- Ortadoğu ile gelişmekte olan iş ilişkileri.

Dezavantajlar

- Nitelikli konaklama tesislerinin az olması,
- Nitelikli yeme-içme tesislerinin az sayıda olması,
- Bölgeye çalışan seyahat acentelerinin azlığı,
- Ihlara Vadisi'nin Dünya Miras Alanı listesine dahil edilmemesi,
- Manastır Vadisi'nin Dünya Miras Alanı listesine dahil edilmemesi,
- Hasan Dağı'nda tesisleşmenin tamamlanmamış olması,
- Ziga'daki termal tesislerin rekabet düzeyinin düşük olması
- Tüketici bilincinin düşüklüğü
- Kişi başına süt ve süt ürünleri kullanımının düşüklüğü
- Ürünlerin uzak noktalara sevk edilmesinin zorluğu
- AB ülkelerine ihracatta yaşanan sıkıntılar

Firma Stratejisi ve Rekabet Açısından Kümelene Analizi

Avantajlar

- Turizm sektöründe yatırım için bakir bir bölge olması,
- Kapadokya bölgesi ile birlikte değerlendirildiğinde kültür turizmi için küme potansiyelinin bulunması
- Yatırımcılar için turizm sektöründe ilk yatırım ve işletme maliyetlerinin diğer sektörlere göre daha cazip olması,
- Konaklama sektöründe küçük ve orta büyüklükte işletmelerin varlığı ve bunların işbirliğine yatkınlığı,
- Özellikle Selime, Belcekız, v.b. bazı alanların pansiyonculuk açısından kültür turizmi için eşsiz fırsatlar sunması.

Dezavantajlar

- Girişimcilik kültürünün gelişmemiş olması
- Yeni pazarlar araştırma kültürünün gelişmemiş olması
- Kurumsallaşma sorunu

- Firmalar arası işbirliğinin yeterince gelişmemiş olması
- Destinasyon bazında pazarlama becerilerinin ve markalaşmanın geliştirilememesi
- Yeni pazarlar araştırma kültürünün gelişmemiş olması
- Firmalar arası işbirliğinin yeterince gelişmemiş olması
- Ölçek sorunu

İlgili ve Destekleyici Endüstriler Açısından Kümelene Analizi

Avantajlar

- Kapadokya bölgesine olan yakınlık
- Bölgede kültür turizmi yanısıra şehir turizmi, kırsal turizm, kış turizmi ve termal turizm potansiyellerinin de güçlü bir şekilde bulunuyor olması

Dezavantajlar

- Şehir turizmi altyapısı
- Kırsal turizm altyapısı
- Kış turizmi altyapısı
- Termal turizm altyapısı

Kamu Kurumları Açısından Kümelene Analizi

Avantajlar

- Teşviklerin varlığı
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, Valilik, Sanayi ve Ticaret Odası ve Üniversite arasında turizm gelişimi çalışmaları için güçlü bir koordinasyon
- Kalkınma ajansının faaliyetleri
- Kamu kuruluşlarının turizm sektörünün gelişmesi için birlikte çalışıyor olmaları
- Yenilenen mevzuat

Dezavantajlar

- Bölgeye özel turizm teşviklerinin yetersizliği
- Yerel kurumlar ile özel sektör arasında iletişim eksikliği
- Devlet teşvikleri konusunda yeterli bilgilendirmenin yapılmıyor olması

SONUÇ

Yapılan küme analizi çalışmaları sonucunda, Aksaray'da, mevcut haliyle turizm sektöründe küme özelliği göstermeyen ancak küme olma potansiyeli taşıyan sektörlerden biri kültür turizmidir. Özellikle Aksaray kent merkezi, Ihlara ve Manastır Vadisi, Güzelyurt ve Gülağaç ilçeleri, kültür turizminin gelişmesi açısından küme olma kapasitesine sahip alanlardır.

Aksaray ili kültür varlığı açısından zengin bir potansiyele sahiptir. Aksaray'da toplam 54 adet arkeolojik sit alanı, 11 adet doğal sit alanı, 5 adet kentsel sit, 184 adet tescilli bina, 82 adet tescilli İslami yapı, 10 adet Kervansaray ve 14 adet yeraltı şehri bulunmaktadır. Aksaray'ın İslam Dini açısından barındırdığı değerler inanç ve kültür turizmi açısından büyük bir potansiyeli içerisinde barındırmaktadır. Hıristiyanlığın yayıldığı ve kitleselleştiği ruhani bölgelere (Ihlara ve Manastır Vadisi, Yer altı şehirleri) sahip olması sebebi ile halihazırda Hıristiyan dünyasından yoğun ziyaret alan Aksaray ilinin bu potansiyelinin daha da artacağı açıktır. Zaten

bugün için Aksaray ilini ziyaret eden yabancı turistlerin başında Güney Koreli, Fransız ve İtalyan turistler başı çekmektedir.

Aksaray ili içinde kırsal turizm ile kültür turizmi doğrudan ilişkili ya da ortak alanlarda varlık göstermektedir. Örneğin inanç turizmi tamamen kültür turizminin altında düşünülebilecekken, agro-turizm ve doğa turizmi büyük oranda kültür turizmi ile ilişkili olan turizm türleridir. Bu kapsamda *kültür turizmi*'nin altında yer alan inanç turizmi ile ilişkili İslami eserler, Hıristiyanlık Dinine ait yapıların yoğunlaştığı Ihlara ve Manastır Vadileri ile Güzelyurt ilçesi turizm sektörünün temel aksını oluştururken; kırsal turizm Aksaray'da bu temel aksı destekleyen turizm türü olarak Aksaray İli Ekonomik Kalkınma Planı Stratejisi'nde belirlenmiştir. Kırsal turizm anlamında Gülağaç, Eskil, Ortaköy, Tuz Gölü, Eşmekaya Sazlıkları öne çıkan turizm değerleri iken bu bölgelerde yer alan soyut ve somut kültür turizmi odakları ve rotalar birbirini destekler niteliktedir.

KAYNAKLAR

Barca, M.; H. Karadal ve Diğerleri (2011). **Aksaray İli Ekonomik Kalkınma Stratejik Planı**, (132 sayfa yayımlanmamış çalışma), Mart 2011, Aksaray.

Barca, M.; H. Karadal ve Diğerleri (2011). **Aksaray İli Ekonomik Kalkınma Projeler Kitapçığı**, (169 sayfa yayımlanmamış çalışma), Mart 2011, Aksaray.

Bellini, E., Gasparino, U., Corpo, B.D., ve Malizia, W, **Impact of Cultural Tourism upon Urban Economies: An Econometric Exercise**, Fondazione Eni Enrico Mattei, Nota Di Lavoro 85.2007.

Eraslan, İ.H., Şelli, F., **Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Organik Tarım Sektörü, Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar**, Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu Derneği, İstanbul, 2006.

Espace Rural Et Foret, 2000. Pratiques et attentes des Français en agritourisme'. Farcy, H.de, Gunzbourg P.de. 1967. Tourisme et Milieu Rural. Paris.

Gössling, S., (2002). "Global Environmental Consequences of Tourism", **Global Environmental Change**, Vol:12, No:4, ss:283-302.

Klein, R., (2001), European Commission-Head of Unit enterprise, directorate-General Tourism, **Public Policies and Cultural Tourism- EU activities**, paper presented at the 1 st Conference on Cultural Tourism Economy and values in the XXI century, Barcelona, 29-31 March.

Oral, S., Basarır, A.,1995. "Alternatif turizmin önemi, Türkiye'de alternatif turizm çeşitleri ve Kapadokya'da uygulanabilirliği". **Kapadokya'nın Turistik, Kültürel Potansiyeli ve Pazarlama Sorunları**, 22-24 Eylül 1995 Bildiriler Kitabı, 179-194, Nevşehir.

Ratz, T., and Puczko, L., 1998. "Rural Tourism and Sustainable Development, Rural Tourism Management": **Sustainable Options International Conference**, September 1998, SAC, Auchincruive, Scotland, Alıntı: <http://www.ratztamara.com/rural.html>.

Soykan, F. (2003), "Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi için Önemi", **Ege Coğrafya Dergisi**, 12 1-11, İzmir.